

La visita de l'arxiduc Carles d'Àustria a Cambrils

Manel Tarés Lagunas

L'any 2014 commemorarem l'aniversari de l'ocupació de Barcelona per les tropes de Felip V, fet que va implicar la pèrdua de les institucions polítiques del país i va iniciar una repressió que va afectar diversos àmbits de la societat catalana. Aquella guerra va ser molt llarga i, de fet, encara va continuar fora de les fronteres de la península després de la caiguda de Barcelona. En aquest reportatge recordem com va començar aquesta contesa bèl·lica i exposem l'estada de l'arxiduc Carles d'Àustria a Cambrils el 17 de març de 1707, ara fa 300 anys.

El context internacional

L'1 de novembre de 1700 moria a Madrid Carles II als 39 anys sense descendència. Feia una colla d'anys que les principals potències europees del moment no esperaven que el rei arribés a tenir mai fills, cosa que va motivar grans debats per adjudicar-se el futur tron de la corona hispànica. Carles II pertanyia a la dinastia dels Àustria, emparentada amb les grans cases cortesanes del continent. Per tant, diversos prínceps van esdevenir ferms candidats a succeir el rei espanyol, però en el transcurs dels anys abans de la seva mort se'n van definir clarament dos: Carles d'Àustria, segon fill de l'emperador d'aquell país, i Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV de França, de la dinastia dels Borbons.

Durant més d'una dècada, els diplomàtics van maldar per dibuixar una opció política favorable als interessos dels seus estats i en algunes ocasions les intrigues es van traduir en conflictes bèl·lics per fer pressió i decantar la balança cap a una o altra opció. En aquest sentit, cal interpretar la guerra fronterera contra França i la posterior ocupació de Barcelona el 1697 com una estratègia del candidat francès per guanyar posicions. Des de Catalunya, l'oposició als atacs dels veïns del nord va ser general i aferrissada, fins al punt de rebre ajut internacional, mentre des del govern de Madrid s'actuava amb tibor per les cada cop més fermes simpaties pel príncep borbònic.

Finalment, l'esperat testament de Carles II va donar la corona al candidat borbònic, Felip d'Anjou, mentre que Àustria, Anglaterra i Holanda no estaven disposades a acceptar les darreres disposicions de l'últim monarca austriacista. El maig de 1702, aquells països i altres més, integrats en la Gran Aliança de la Haia, van declarar la guerra contra els Borbons. És, doncs, important entendre aquesta guerra com un conflicte d'abast internacional: les batalles van tenir lloc tant a Europa com a les possessions americanes i l'actuació

L'arxiduc Carles d'Àustria (1685-1740)

de Catalunya tres anys més tard va ser una de tantes altres que van sorgir al continent.

De moment, però, les institucions catalanes havien acceptat el nou rei, Felip V, sense gaire problemes. El Borbó, aconsellat per l'experiència del seu avi, va acudir a Barcelona per celebrar corts tan aviat com fos possible i, així, guanyar-se la confiança dels catalans. Les corts reunien representants de la societat catalana amb el rei per tal de debatre-hi lleis i greuges, i pactar-hi la contribució al fisc reial. Després d'un segle sense cloure'n cap, les corts de 1702 han estat valorades de manera força positiva. No obstant això, determinats sectors del país s'oposaven a ser regits per la nova dinastia i s'hi estava covant la idea d'una revolta.

El decantament del país cap al bàndol austriacista

Aquests darrers anys s'han efectuat importants avenços històrics per explicar el decantament majoritari dels catalans pel candidat desbancat de la dinastia dels Àustria, quan els escenaris de la guerra entre les potències queien encara lluny de les nostres fronteres. Sembla que els Àustria donaven més garanties als interessos de la nova burgesia comercial catalana sorgida després de la crisi de la guerra dels Segadors. Els contactes comercials beneficiaven, per exemple, la incipient indústria de l'aiguardent del Camp de Tarragona. En canvi, els Borbons, originaris de França, creaven suspicàcies en el gremi mercantil català, el més puixant del moment, i alimentaven la por a la competència nociva dels productes francesos. És més: el model d'estat borbònic, de caire absolutista, era l'oposat als models parlamentaris d'Anglaterra i Holanda i esdevenia incompatible amb els projectes d'aquesta burgesia catalana acostumada a un cert sistema representatiu i enlluernada pels models polítics i econòmics de les potències marítimes. Les tensions entre Madrid i Barcelona s'acumulaven des de l'any 1701 i havien donat lloc a alguns incidents polítics,

El rei Felip V de Borbó (1683-1746)

els quals van acabar mobilitzant la noblesa constitucionalista i la burgesia comercial a favor del partit austriacista.

D'altra banda, el sentiment d'hostilitat envers els francesos era ben estès arreu del país, ja que les darreres generacions havien viscut constants enfrontaments contra França. En aquest context, l'arribada d'un monarca francès no va ser fàcil d'acceptar pel poble, animat, d'altra banda, per la propaganda antiborbònica desplegada per bona part del clergat. És molt difícil, però, conèixer les diferents trames que van conduir a l'aposta austriacista, tot i que va ser clau el lideratge del príncep alemany Jordi de Hessen-Darmstadt, agent de l'emperador austríac. Darmstadt estava ben connectat amb els grans comerciants barcelonins i amb el nucli dels anomenats *vigatans*. Resta pendent d'escatir com es va estendre el partit austriacista pel Camp de Tarragona. En general, les classes benestants de la regió es van oposar al monarca borbònic. A Reus, però, hi trobem decantaments cap a tots dos bàndols: a grans trets, una burgesia austriacista contra una noblesa botiflera. A la comarca, destaquen com a austriacistes, les famílies Peirí, de Vilanova

d'Escornalbou, i Homdedéu de Tarragona. Els parents cambrilencs dels primers eren el doctor Josep Peirí Pastor i el seu fill Joan Peirí Gavalda. Malgrat llur col·laboració en els primers sometents de guerra, no en coneixem el seu posicionament ideològic durant els mesos abans de l'inici del conflicte bèl·lic (més endavant, els Peirí cambrilencs van protagonitzar un cas clar de canvi de camisa).

D'altra banda, els grans hisendats del poble podien estar més o menys influïts per les tesis austriacistes mitjançant els seus contactes personals i comercials amb els principals líders de la comarca.

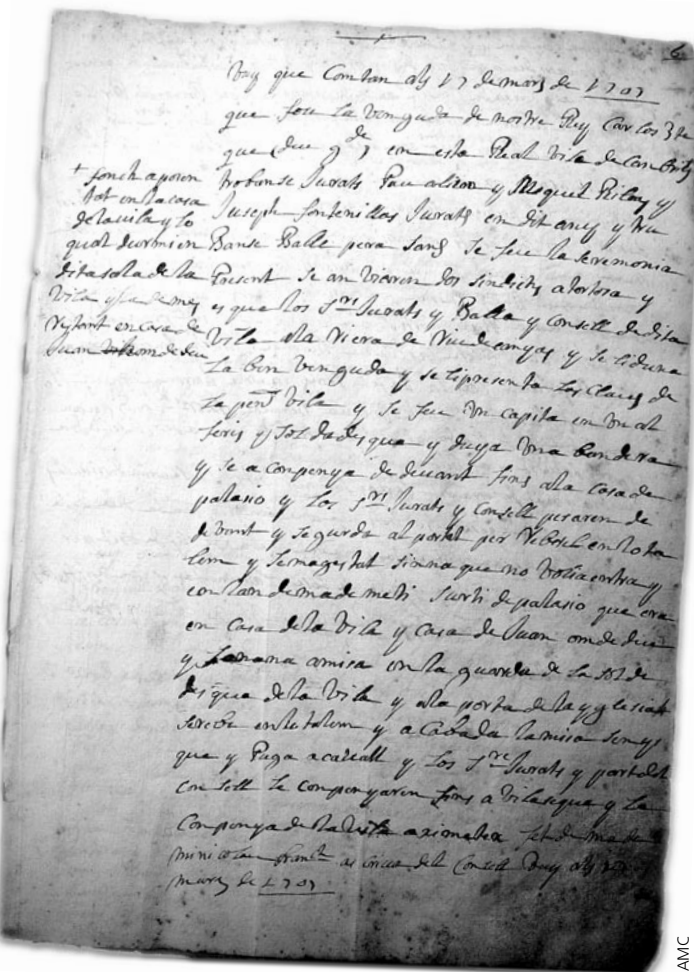
En aquest punt, cal introduir la hipòtesi del paper que, al meu parer, podia haver jugat el canonge de la catedral de Barcelona Andreu Foix en la propagació de la causa austriacista, almenys a Cambrils. Foix, originari d'aquesta població, també podria haver coincidit a Barcelona amb el noble Josep de Pinós, senyor del castell de Vilafortuny i membre d'una família marcadament austriacista. Foix va participar directament en la conspiració capitanejada pel príncep de Darmstadt que havia de facilitar el desembarcament

dels anglesos a Barcelona a finals de maig de 1704. Arran del fracàs de l'ofensiva, el canonge i altres insurrectes van fugir amb els anglesos cap a Gibraltar, conquerint aquell mateix estiu, per evitar la repressió del virrei Velasco. El novembre trobem de nou el nostre canonge a la seva vila natal per la processó del trasllat de la imatge de la Mare de Déu del Camí amb motiu de l'inici de les obres del seu santuari. No oblidem que Foix va ser el principal impulsor de la construcció de l'actual edifici de l'Ermita: les obres d'ampliació van començar a inicis de 1705, pocs mesos abans de la guerra. Va aprofitar Foix la seva visita al Camp per contactar amb elements proaustriacistes? Potser algun dia apareixi un paper que ens aclareixi alguna cosa.

Els primers anys de guerra a Cambrils

Finalment, entre el maig de 1704 i el juny de 1705, l'aferment de la causa austriacista va passar de la dissidència clandestina a la formalització oficial mitjançant el pacte de Gènova firmat amb els anglesos. Al Camp de Tarragona, els germans Nebot van passar a l'acció a Riudoms el 27 d'agost i en pocs dies van aconseguir l'adhesió de les viles veïnes. Mentrestant, la ciutat de Barcelona va ser conquerida per la flota aliada el 14 de setembre (hi va perdre la vida el príncep de Darmstadt) i Tarragona va ser ocupada amb l'ajut de la flota britànica el 13 d'octubre, quan gairebé la totalitat del país havia reconegut ja el nou rei Carles d'Àustria. A l'igual que Felip V quatre anys abans, l'arxiduc Carles va convocar immediatament les corts catalanes per a principis de l'any següent. Aquesta vegada les viles de Cambrils i Montbrió (segregada de la primera l'any 1622) van aconseguir tenir-hi representació i vot.

No van haver de transcórrer gaires mesos més perquè l'ofensiva borbònica traspués per les fronteres del Principat a la primavera i les viles del Camp van haver de reclutar lleves d'homes per enviarlos al front, una mesura ben impopular. A l'abril de 1706, estant Barcelona assetjada, ja eren cinquanta cambrilencs al sometent del Camp destinats a socórrer-la. A més, les despeses de guerra començaven a pesar i la inflació feia acte de presència. Un cop

Acta municipal conservada a l'Arxiu Municipal de Cambrils que recull la visita de l'arxiduc

foragitat l'exèrcit borbònic del país, l'arxiduc Carles va disposar dirigir-se contra Madrid, igual que farien des de Portugal, país aliat. Al principi, la comitiva del rei austríac, formada per 750 persones, havia de passar per València i així ho va comunicar en una carta als jurats cambrilencs, però, finalment, el monarca va visitar la ciutat de Reus el dia 3 de juliol enmig de grans festejos (de fet, els reusencs van retardar la celebració de la Festa Major de Sant Pere per a l'ocasió). En aquest punt, es va desviar en direcció a Saragossa, però abans d'això els cambrilencs ja havien avançat dos representants enviats a Torredembarra per donar-li la benvinguda. El rei havia passat de llarg.

L'estada de l'arxiduc Carles d'Àustria a Cambrils

Aquella campanya militar va ser un fracàs per la poca simpatia que va despertar el monarca austríac a la capital castellana. Els aliats, doncs, van haver de retirar-se a València i des d'aquesta ciutat l'arxiduc Carles va emprendre el retorn a Barcelona. Aquesta vegada el rei faria estada a Cambrils el dia 17 de març de 1707. A les actes municipals conservades a l'Arxiu Municipal de Cambrils hi ha una breu relació de la visita reial redactada per l'escrivà del Consell de la Vila, Nicolau Francesc. Segons aquest text, la vila va enviar amb antel·lació dos representants municipals a Tortosa per unir-se a la comitiva reial que muntava pel camí Ral en direcció a Cambrils. Tota la plana política local, amb el batlle –Pere Sans– i els tres jurats al capdavant, es van disposar a esperar el seguici reial al límit del terme, quan el camí de Tortosa travessa la riera de Riudecanyes. Arribat el rei, li van presentar les claus de la vila i van seguir cap al poble encapçalant el seguici amb un destacament format per veïns enarborant una bandera. Suposem que el rei es va aturar davant del portal de Santa Maria, on va ser rebut de nou per les autoritats. Aquestes li van oferir el tàlem perquè hi entrés, però el rei no ho va voler. El text no és gaire prolix en detalls, però ens mostra clarament que les autoritats locals actuaven segons el protocol propi de l'època. No sabem com van transcórrer la resta d'hores de la visita reial: si hi van haver recepcions, entregues de memorials, música i balls o repics de campanes. Tampoc sabem si el canonge Foix acompanyava el seguici (havia estat nomenat capellà d'honor uns anys abans i ben bé podia formar-ne part).

El rei va passar aquella nit a Cambrils, allotjat a la Casa de la Vila, mentre que els oficials van dormir a la casa veïna de l'hisenda Joan Homdedéu, totes dues situades a la Plaça. La resta de la comitiva devia acampar pels carrers o allotjar-se en cases particulars. L'endemà al matí el monarca va assistir a missa, acompanyat per la "soldadesca de la vila", com anota l'escrivà. A la porta de l'església el van rebre amb el tàlem, tal com corresponia als honors d'un cap d'estat. Hom pot imaginar l'entrada solemne del rei a l'església de Santa Maria: era el moment propici perquè el rei es mostrés magnífic davant del poble. Després de missa, els jurats i una part dels consellers van acompanyar la comitiva reial en el camí fins a Vila-seca. Havia estat una visita fugaç i els cambrilencs van saber complir i mostrar el seu agraïment per la

JUDIT PINAZO

L'arxiduc es va allotjar a la Casa de la Vila

representativitat política aconseguida amb l'admissió de la vila a les corts.

Epíleg

El pas del rei per Cambrils assenyalava un canvi de rumb en la guerra: els borbònics no van trigar a prendre les places de Lleida i Tortosa, mentre que la situació del Camp de Tarragona el feia vulnerable en la línia dels dos bàndols, una divisòria indefinida, canviant i confusa. No és la meua intenció continuar amb el relat d'aquells esdeveniments des de la perspectiva local, cosa que ja s'ha fet en un altre lloc. No debades, la guerra va ser llarga i les tropes borbòniques van ocupar definitivament la nostra població a primers de juliol de 1713. Pocs dies més tard, l'exèrcit ocupant albirava les muralles de Barcelona, les quals van frenar l'embranchida dels borbònics durant encara més d'un any, fins a l'inoblidable 11 de setembre de 1714.

BIBLIOGRAFIA

ALBAREDA, Joaquim: *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*. Vicens Vives i Fundació La Caixa. Barcelona, 1993

FLORES, Montserrat: "Festa i demostració de poder: la solemnitat de la visita de l'Arxiduc a Reus el 1706". XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, Barcelona-Lleida, 7-12 de setembre de 2000

PAGAROLAS, Laureà: *Els Gimbernats i el Cambrils del segle XVIII*. Ajuntament de Cambrils. Cambrils, 1985

TARÉS, Manel: "Cambrils i la Guerra de Successió: 300 anys de l'esclat del conflicte". *L'Arxiu Informa* núm. 7 (desembre 2005). Arxiu Municipal de Cambrils

TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Rafel Dalmau Editor. Barcelona, 2001

"Onze de setembre de 1714", d'Antoni Estruc (1903, Fons d'Art de Caixa Sabadell)